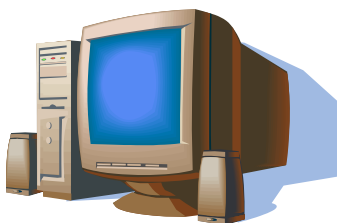

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI XALQ TA’LIMI VAZIRLIGI
FARG‘ONA VILOYATI XALQ TA’LIMI XODIMLARINI QAYTA
TAYYORLASH VA ULARNING MALAKASINI OSHIRISH
INSTITUTI

“TABIIY VA ANIQ FANLAR TA’LIMI” KAFEDRASI

“Informatika va hisoblash texnikasi asoslari”
fani bo‘yicha 9-sinf uchun bir soatlik
DARS ISHLANMASI

Mavzu: Fayllar bilan ishlash

Farg‘ona – 2015

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI XALQ TA’LIMI VAZIRLIGI
FARG‘ONA VILOYATI XALQ TA’LIMI XODIMLARINI QAYTA
TAYYORLASH VA ULARNING MALAKASINI OSHIRISH
INSTITUTI

“TABIIY VA ANIQ FANLAR TA’LIMI” KAFEDRASI

“Informatika va hisoblash texnikasi asoslari”
fani bo‘yicha 9-sinf uchun bir soatlik
DARS ISHLANMASI

Mavzu: Fayllar bilan ishlash

Ushbu dars ishlanmasi Informatika va hisoblash texnikasi asoslari fani bo'yicha umumiy o'rta ta'limning Davlat ta'lim standarti va 9-sinf o'quv dasturi asosida tayyorlandi.

Mazkur dars ishlanmasi umumiy o'rta ta'lim maktablarining informatika o'qituvchilari uchun mo'ljallangan.

Tuzuvchi:

H.Hamroqulov – Farg‘ona viloyati xalq ta’limi xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti “Tabiiy va aniq fanlar ta’limi” kafedrası katta o‘qituvchisi.

Taqrizchi:

M.Valixonov – Farg‘ona viloyati xalq ta’limi xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti “Tabiiy va aniq fanlar ta’limi” kafedrası mudiri.

**Umumiy o'rta ta'lim maktablarining o'quvchilari bilan informatika fani
bo'yicha o'tkaziladigan bir soatlik darsning texnologik xaritasi**

Fan, sinf	Informatika, 9-sinf
Dars mavzusi	Fayllar bilan ishlash
Darsning bo'limdagi tartib raqami	24
Maqsad, vazifalar	a) Ta'limiy maqsad: O'quvchilar fayllar bilan ishlash bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'ladilar. b) Tarbiyaviy maqsad: O'quvchilar milliy qadriyatlarimizni o'zlashtiradilar. c) Rivojlantiruvchi maqsad: O'quvchilarda olingan bilimlarni amalda qo'llash ko'nikma va malakalari rivojlanadi. Vazifalar: o'quvchilarning fayllar bilan ishlash bo'yicha bilimlarini mustahkamlash, fikrlash doiralarini kengaytirish, faolligini oshirish.
O'quv jarayonining mazmuni	Fayl, fayl shakli, hajmi va nomi. Fayl nomining kengaytmasi. Fayl turlari. O'zgarmlar, o'zgaruvchilar, ma'lumotlar, qiymatlar
O'quv jarayonini amalga oshirish texnologiyasi	Metodlar: "Aqliy hujum" metodi, og'zaki savol-javob, "Bumerang" texnologiyasi. Shakl: suhbat-munozara, amaliy mashg'ulot, kichik guruhlar va jamoada ishlash. Vositalar: doska, darslik, elektron darslik, o'qituvchi kitobi, kompyuter, slaydlarni namoyish qiluvchi multimedia proyektori, "Fayllar bilan ishlash" mavzusi bo'yicha slaydlar, aqliy hujum uchun 1 ta o'quv plakati, testli tarqatma materiallar, marker, qog'oz, skotch, nutq. Usullar: tayyor yozma materiallar va chizmalar asosida. Nazorat: og'zaki nazorat, kuzatish, og'zaki savol-javoblar, o'z-o'zini nazorat qilish. Baholash: guruh ichida baholash, o'z-o'zini baholash, bir-birini baholash, o'qituvchining bahosi, ma'qullash, rag'batlantirish, 5 balli tizim asosida baholash.
Kutiladigan natijalar	O'qituvchi O'quvchilarning fayllar bilan ishlash bo'yicha bilimlarini aniqlaydi va mustahkamlaydi. Mavzuning o'zlashtirilish darajasini aniqlaydi. O'quvchilarning fikrlash doiralarini kengaytiradi, faolligini oshiradi. Barcha o'quvchilarni baholash imkoniyatiga ega bo'ladi. O'quvchi Fayllar bilan ishlash bo'yicha bilimlarini mustahkamlaydi.

	Bilimlarini amalda qo'llash ko'nikma va malakasini hosil qiladi. Nutqi rivojlanadi, faolligi oshadi, dunyoqarashi kengayadi. O'z-o'ziga baho beradi.
Kelgusi rejalar (tahlil, o'zgarishlar)	O'qituvchi O'tilgan darsni tahlil qiladi. Yutuq va kamchiliklarni aniqlaydi. Lozim bo'lsa dars o'tkazish metodi, shakli va usullariga o'zgarishlar kiritadi. Mavzuni hayot bilan bog'laydi. Qo'shimcha adabiyotlar o'qiydi. Qo'shimcha materiallar yig'adi. Yangi ko'rgazmali qurollar tayyorlaydi. Mavzuga chuqurroq kiradi. Pedagogik mahoratini oshiradi. O'quvchi Matn bilan mustaqil ishlashni o'rganish. O'z fikrini ravon bayon qila oladi. O'z fikri va guruh fikrini tahlil qilib bir yechimga kelish malakasini hosil qiladi. Mavzuni takroran o'qib chiqadi va bilimlarini mustahkamlaydi. Qo'shimcha adabiyotlar o'qiydi. Mustaqil topshiriq bajaradi. Izlanadi, takliflar kiritadi.

Darsning borishi

Dastlab tashkiliy qism o'tkaziladi: o'quvchilar bilan salomlashish, ularning kundalik davomatini aniqlash. So'ngra o'quvchilar tomonidan uyda bajarilgan topshiriqlar tekshiriladi va baholanadi hamda o'tgan darsdagi o'tilgan mavzu so'ralib, mustahkamlanadi.

Shundan so'ng yangi mavzuni bayon qilish bosqichiga o'tiladi. Bu bosqichda o'quvchilarni mavzuni o'rganishga qiziqtirish maqsadida "Aqliy hujum"ni o'tkazish uchun muammoli vaziyat o'rta tashlanadi. O'quvchilar "Aqliy hujum"da "Fayl – bu ..." mavzusi bo'yicha ishtirok etadilar. O'quvchilar fayllar, ularning turlari, hajmi, nomlanishi haqidagi fikrlarini bildiradilar.

Bu bosqichda o'qituvchi "Aqliy hujum"ni tashkil etadi va quyidagi ishlarni amalga oshiradi:

- a) o'qituvchi "Aqliy hujum" mavzusini qog'ozga yozadi;
- b) o'qituvchi "Aqliy hujum"ni o'tkazish qoidasini tushuntiradi;
- c) o'qituvchi o'quvchilarning javoblarini qog'ozga yozib boradi;
- d) o'qituvchi yozilgan so'zlarni o'qib, xulosa chiqaradi.
- e) o'qituvchi yangi mavzuni o'rganishda hal qilinishi kerak bo'lgan muammoni aytadi, mavzu nomini va kutilayotgan natijalarni sanab o'tadi.

"Aqliy hujum" o'tkazilgandan so'ng "Bumerang" texnologiyasi orqali kichik guruhlarda ishlanadi.

Ushbu texnologiya bir necha bosqichda o'tkaziladi:

1-bosqichda:

- o'quvchilar 5-7 kishidan iborat kichik guruhlariga ajratiladi;

- o'qituvchi har bir guruhga va uning bir a'zosiga mustaqil o'rganish, fikrlash va yodda saqlab qolish uchun alohida-alohida aniq yozma tarqatma material beradi (tarqatma materialda darslikdagi "Fayllar bilan ishlash" mavzusi bo'yicha biron bir hajmdagi matn berilgan, ularning soni guruhlar va o'quvchilar soniga bog'liq. Agar 5 ta kichik guruh bo'lsa, u holda umumiy mavzu 5 ta kichik matnlarga bo'linib har bir guruhga beriladi;

- faoliyat samarali bo'lishi uchun har bir guruhga berilgan matnlardan har bir o'quvchiga beriladi. Shunday qilib, 5 ta guruh umumiy mavzu asosida 5 xil matnga ega, har bir o'quvchi esa o'z guruhiga tushungan matnga ega bo'ladi.

2-bosqichda:

- Guruhlarga berilgan matnni guruh a'zolari yakka tartibda alohida o'rganishlari, matnni eslab qolishlari, keyin esa kerak bo'lsa boshqalarga yoki o'qituvchiga gapirib berishlari, iloji boricha matnni o'zlashtirib olishlari kerakligini o'qituvchi uqtiradi va tayyorgarlik uchun matnni katta kichikligiga qarab 5-7 daqiqa vaqt beradi. O'zi esa guruh va o'quvchilarni ish faoliyatini kuzatadi.

3-bosqichda:

- o'qituvchi oldindan tayyorlab qo'yilgan raqamlar yozilgan kichik qog'ozlar bilan har bir guruh yoniga kelib guruh a'zolaridan ushbu qog'ozlardan bittadan raqam tortib olishlarini so'raydi (qog'ozlar soni guruhdagi o'quvchilar soniga bog'liq, masalan, guruhda 6 kishi bo'lsa, qog'ozdagi raqamlar 1, 2, 3, 4, 5,6 etib tayyorlanadi, agar 5 ta bo'lsa 1 dan 5 gacha va h.k). guruhlardagi barcha o'quvchilar raqamlar yozilgan qog'ozdan olishlari kerak. Nechta guruh bo'lsa, shuncha guruh a'zolari soniga qarab raqamlar yozilgan qog'ozlar tayyorlanadi.

- o'qituvchi raqamlar bo'yicha o'quvchilardan yangi guruhlar tuzishlarini so'raydi. Masalan, hamma 1 raqamini olganlar bitta yangi guruh, 2 raqamlilar ikkinchi guruhni, 3 raqamlilar uchinchi guruhni, 4 raqamlilar to'rtinchi guruhni, 5 raqamlilar beshinchi guruhni, 6 raqamlilar oltinchi guruhni tashkil etishlarini so'raydi. Guruh a'zolari yangi guruhga o'tishlarida o'zlari bilan o'rgangan matnlarini oladilar.

4-bosqichda:

- raqamlar bo'yicha yangi guruhlar tuzilganda har bir yangi guruhda avvalgi guruhlardan bittadan vakillar o'z-o'zidan to'planib qoladi, ya'ni 6 ta guruhda 6 xil matn o'rganilgan bo'lsa, bu yangi guruhda har bittasidan bittadan vakil to'planadi, umumiy mavzu bo'yicha 6 o'quvchi va 6 xil matn to'planadi.

5-bosqichda:

- yangi tuzilgan guruhning har bir a'zosi endi o'ziga 2 ta vazifa, ya'ni o'qituvchi va o'quvchi vazifasini oladi va quyidagicha faoliyat ko'rsatadi:

1. O'qituvchi(o'rgatuvchi) sifatida o'zi avval o'rgangan materiallarni gapirib beradi, tushuntiradi, o'zi mustaqil o'rgangan materiallarning asosiy joylariga barchaning diqqatini jalb qiladi, boshqa guruh a'zolarining tushunish va o'zlashtirish qobiliyatlarini tekshiradi.

2. O'quvchi sifatida guruh a'zolari navbatma-navbat so'zlab, tushuntirayotgan, gapirayotgan matnlarni eshitadi, tahlil qiladi, fikrlaydi va yodda saqlab qolishga harakat qiladi.

- o'qituvchi esa ularga o'z matnlarini faqat so'zlab berishlari kerakligini uqtiradi va bunga 10 daqiqa vaqt beradi (matn hajmiga va umumiy mavzuning qiyin, osonligiga qarab vaqt ajratiladi). Bu bosqichda dars boshlanishida tarqatilgan barcha material o'quvchilar tomonidan o'zlashtirilgan hisoblanadi.

6-bosqichda:

- guruhdagilar bir-birlariga o'z matnlarini gapirib berib, barchalari ushbu matnlarni bilib olishgach, o'qituvchi o'rganilgan material guruh a'zolari tomonidan qanchalik o'zlashtirib olinganligini tekshirib ko'rish uchun har bir guruh a'zosi bir-birlariga o'z matnlaridan kelib chiqqan holda savollar berishlari mumkinligini tushuntiradi. SHunday qilib, guruh ichida ichki nazorat savol-javob orqali o'tkaziladi. Bu esa guruhdagi o'quvchilarni bir-birlariga so'zlab bergan materiallarini boshqalar tomonidan o'zlashtirilganlik darajasini aniqlashga, mustahkamlashga yordam beradi.

7-bosqichda:

- o'qituvchi barcha o'quvchilarni yana qaytadan avvalgi joylariga qaytishlarini so'raydi, ya'ni yana hamma dars boshlanishidagi guruhlariga qaytadilar.

8-bosqichda:

- o'qituvchi sinfdagi o'quvchilarning barchasi hammaga tarqatilgan yozma materiallar bilan tanish ekanliklari, ular haqida to'liq ma'lumotga ega bo'lganliklarini hisobga olgan sinfdagi har bir o'quvchidan xohlagan materialni so'rashi mumkinligini aytadi.

9-bosqichda:

- o'quvchilarga tarqatilgan barcha materialni ular tomonidan qay darajada o'zlashtirilganligi darajasini aniqlash maqsadida o'qituvchi o'qituvchi, yoki maxsus guruh, yoki opponent guruhi tomonidan berilgan nazorat savollariga javoblarni reyting ballari orqali baholashni tushuntiriladi, masalan, savollarga berilgan javoblar agar to'liq javob bo'lsa – 5 ball, qo'shimcha qilinsa – 4 ball, o'tirgan joyda luqma tashlansa – 3 ball, javob berilmasa – 0 ball qo'yilishi belgilanadi.

- guruh a'zolarining javoblarini yuqorida ko'rsatilgan tartibda baholash, ballarni qo'yib borish, umumlashtirish uchun har bir guruh o'ziga guruh qatnashchilaridan birini «hisobchi» etib tayinlashi mumkin («hisobchi» ham davrada bo'layotgan savol-javoblar muloqotida ishtirok etadi).

10-bosqichda:

- ushbu bosqichda o'qituvchi tarqatma materiallar asosida tuzilgan savollar (5-6 ta) bilan o'quvchilarga murojaat qiladi (savollar iloji boricha hamma matnlarga tegishli bo'lgani ma'qul, shuningdek, o'qituvchi sinfdagi barcha o'quvchilarni javob berish uchun qamrab olishga harakat qiladi).

- belgilangan savollarga javob berish tugagach, o'qituvchi doskaga guruhlar tomonidan to'plangan ballarni yozadi va darsning keyingi bosqichiga o'tadi.

11-bosqichda:

- o'qituvchi har bir guruhni o'z yozma materiallarining mazmunidan kelib chiqqan holda bittadan savol tayyorlashlari kerakligini va guruhlariga savol tuzishlari uchun 2-3 daqiqa vaqt ajratadi.

12-bosqichda:

- bu bosqichda guruhlar bir-birlariga savollar beradilar, guruhlardagi «hisobchilar» esa guruh a'zolarining javoblarini yuqorida belgilangan tartibda baholab boradilar. Javoblar to'g'ri bo'lsa, savol bergan guruh javobni to'ldirmaydi.

13-bosqichda:

- o'qituvchi guruh a'zolari to'plagan ballarni yana bir marotaba doskaga yozadi va to'plangan ballar (baholar)ning umumiy sonini aniqlaydi. To'plangan ballar (baholar)ning umumiy sonini guruh a'zolariga teppa-teng bo'ladi (yuqorida kelishilganiday).

IZOH: agar to'plangan ballarni guruh a'zolariga teppa-teng bo'lishda o'quvchilar tomonidan norozilik bo'lsa, ya'ni ba'zi guruh a'zolari guruhning faoliyatida faol ishtirok etib, umumiy jamoaviy faoliyatda passiv bo'lgan bo'lishsa, yoki umuman ishtirok etmagan, qiziqmagan bo'lishsa, bunday holatda vaziyatni yechishni guruh a'zolariga yuklatiladi. Guruhning yechimi to'g'ri hisoblanadi, yoki o'qituvchi o'z fikrini bildirishi mumkin, chunki u dars jarayonida o'quvchilarning javoblari, faol yoki passivliklarini kuzatib boradi.

Umuman olganda, agar o'quvchi faollik ko'rsatmagan, yoki savol-javoblarda ishtirok etmagan bo'lsa ham uning shu dars jarayonida biron narsani bilib olgani, eslab qolib o'zlashtirganini hisobga olgan holda unga eng kichik ball berilishi mumkin. Bu o'quvchini keyinchalik shu shakldagi darsda faolroq bo'lishga undaydi. Yuqoridagi kabi vaziyat vujudga kelsa uning yechimini har bir o'qituvchi sharoitga, faoliyatga qarab o'zi hal etishi yoki guruh, jamoa hukmiga havola etishi mumkin.

Ba'zida guruhning «hisobchilari» ballarni qo'yishda noaniqlik yoki qo'shib yozishi mumkin, natijada, ba'zi guruhlarining umumiy to'plagan ballari boshqa guruhnikidan juda farq qilishi mumkin. O'quvchilarning haqqoniy baholanishlari ular tanlagan «hisobchi»larga bog'liq ekanligini o'qituvchi eslatib o'tadi. Agar umumiy to'plangan ballarni guruh a'zolariga taqsimlanganda shu dars uchun belgilangan maksimal balldan ortib ketgan bo'lsa, u holda shu dars uchun kerakli ballni olib qolib, ortiqchasini keyingi darslarga o'tkazish mumkin.

14 – bosqichda:

- Har bir o'quvchiga ballar qo'yilgach (har bir o'quvchi baholangach) o'qituvchi darsga yakun yasaydi. O'quvchilarning faoliyatiga baho beradi, berilgan javoblarga o'z fikrini bildiradi va quyidagi savollar bilan ularga murojaat qiladi:

- bugungi darsdan nimalarni bilib oldingiz?
- nimalarni o'rgandingiz?
- nimalar sizlar uchun yangilik bo'ldi?
- yana nimalarni bilishni istar edingiz?

15-bosqichda:

- o'qituvchi o'quvchilarning javoblarini diqqat bilan tinglab, ularga minnatdorchilik bildiradi va darsni yakunlaydi.

Yangi mavzu bayonidan so'ng o'quvchilarga testli tarqatma materiallar tarqatilib, mustaqil ish o'tkazilib, o'tilgan yangi mavzu mustahkamlanadi.

Testli tarqatma materiallardan namuna

1. Fayl nomi va kengaytmasida so'roq ("?.") belgisini ishlatib bo'ladimi?
A. yo'q B. doim emas C. Ha D. zarur bo'lsa
2. Paskalda fayllar bilan ishlash uchun faylli ... ishlatiladi.
A. o'zgarmaslar B. o'zgaruvchilar C. Ma'lumotlar D. qiymatlar
3. Paskalda matnli fayllardagi satrlar uzunligi ... ta belgidan oshmaslik kerak.
A. 32 B. 64 C. 128 D. 256
4. Matnli fayllarni ifodalovchi o'zgaruvchilar Paskalning ... xizmatchi so'zi bilan tavsiflanadi.
A. text B. doc C. matn D. Var
5. Qaysi protsedura yoki funksiya tashqi xotirada yangi fayl hosil qiladi va uni yozish uchun ochadi?
A. Close(f) B. Rewrite(f) C. Append(f) D. Reset(f)

Yangi mavzuni mustahkamlash uchun savol va topshiriqlar:

1. Fayl nima? Uning nomi qanday ifodalanadi?
2. Fayl shakli, hajmi va nomi kompyuter rusumiga bog'liqmi? Javobingizni asoslang.
3. Fayl kengaytmasi nimani ifodalaydi va uning qanday turlari mavjud?
4. Fayl turlarini sanab bering.
5. Protседura va funksiyalarning vazifalarini aytib bering.

Darsga yakun yasash

Baholash mezonlari asosida bajarilgan topshiriqlar baholanadi, faol o'quvchilar rag'batlantiriladi. So'ngra o'quvchilarga uyda bajarish uchun topshiriqlar beriladi va ularni bajarish bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar beriladi.

